

Restauratie Joodse begraafplaats Wageningen?

In de laagte tussen de Gen. Foulkesweg en de Veerstraat bevindt zich, schilderachtig gelegen in een verwaarloosde bomenwereld, de oudste Joodse begraafplaats van Wageningen.

Als 'Object van belang uit oogpunt van oud-

dan het tegendeel. Restauratie zou eigenlijk betekenen het kunstmatig vernieuwen van alles wat er ligt aan stenen enz. Want het is niets meer. Wij begrijpen dan ook niet hoe men dat een monument kan noemen'.

Blijkbaar was de voorzitter zich niet bewust

heidkundige waarde' werd zij in 1967 *toch* op de lijst van beschermde monumenten voor de gemeente Wageningen geplaatst. Terecht, want zij is een stille herinnering aan de vele Joden, die in het verleden hier geleefd en gewerkt hebben. Bovendien blijkt deze begraafplaats één van de oudste op het platteland te zijn.

Bij de behandeling van de voorlopige monumentenlijst in de betreffende gemeenteraadsvergadering stelden B. en W. nog voor de begraafplaats *niet* op de lijst te plaatsen. Het raadsverslag ligt er niet om. De toenmalige voorzitter van de raad meende te moeten zeggen: 'Wij menen dat dit geen enkele piëteitswaarde heeft. Het is particulier eigendom. Er wordt helemaal niets gedaan. Het is nooit gebleken, dat één van de potentieel belanghebbenden daar enige belangstelling voor heeft of maar iets aan besteedt. Het tegendeel is wel gebleken. Wij vinden het eerder een vlek, dat een begraafplaats van deze bevolkingsgroep er zo uitziet

Joodse begraafplaats te Wageningen sterk verwaarloosd.

dat de waardering voor dergelijke monumenten is toegenomen en niet op de hoogte van het artikel over de geschiedenis van de Joden in onze stad dat in 1966 verscheen in een plaatselijke courant. In dit overzicht wordt ingegaan op het ontstaan van deze begraafplaats, een monument van bijzondere documentaire waarde.

GESCHIEDENIS

In 1667 vroeg een zekere Isaac Adolphs de Jode, pachter van de stedelijke bank van lening, aan de magistraat of hij, zijn gezin en andere geloofsgenoten te zijner tijd hier begraven mochten worden. Voor dit doel werd door het stadsbestuur een stuk grond in een zandafgraving in de zuidelijke helling van de Wageningse berg aan de oostzijde van de stad beschikbaar gesteld. De begrafenissen mochten er volgens Joods ritueel plaats vin-

den zonder dat iemand hen daarin lastig mocht vallen. Behalve uit Wageningen vonden Joden uit Arnhem (tot 1755), Bemmelen, Ede, Veenendaal (tot 1900), Rhenen, Wijk bij Duurstede, Opheusden, Lienden en Asperen hier hun laatste rustplaats.

Aanvankelijk was het terrein niet omheind, zodat mensen en dieren vrije toegang hadden. Om aan deze situatie een einde te maken kreeg het bestuur van de Joodse gemeen-

Zorgen om een monument

in 1913 in gebruik genomen.

Het is haast wel zeker dat vermoedelijk in het begin van de 19de eeuw het terrein, toen het vol was, opgehoogd is. De in 1897 in Wageningen geboren en getogen secretarispenningsmeester van de huidige kille had dit vroeger wel horen vertellen. Zowel zijn vader als grootvader maakten deel uit van het bestuur.

Na 1945 werd weinig aan het onderhoud gedaan. Nakomelingen van de gestorvenen waren er nauwelijks als gevolg van de gruwelijke oorlogsjaren 1940/1945. De kille van thans - 14 zielen - kan de kosten voor dit onderhoud niet opbrengen. De gemeente Wageningen nam de zorg hiervan op zich, d.w.z. dat van tijd tot tijd het aldaar gedeponeerde vuilnis en wellicht ook brokken graf-

vielen enz. In 1973 vond een grote schoonmaakbeurt plaats, waarbij nog al drastisch struiken en bomen werden gerooid. Het aanwezige gras werd met een sterk middel doodgespoten. Het resultaat was een wat troosteloze zandvlakte met stenen.

RESTAURATIEPLAN

Als gevolg van een bezoek van de heer E. Keizer, opzichter van de Joodse begraafplaatsen van het Nederl. Israëlitisch Kerkgenootschap (NIK), met een bestuurslid van de kille aan de betreffende instantie van de gemeente Wageningen in april 1978 werd door genoemd bestuur een verzoek om subsidie voor herstel ingediend bij CRM. Het antwoord was afwijzend; de motivatie teleurstellend. 'Ik acht deze (werkzaamheden) te behoren tot het normale onderhoud, waarvoor binnen het kader van de thans vigerende subsidierichtlijnen geen subsidie mogelijk is'. In de eerste helft van 1979 werd door de dienst gemeentewerken toch een restauratieplan opgemaakt, voor het herstel van circa 60 zerken, het hekwerk en de funderingen (in 1874 aangebracht), het snoeien van de beplantingen enz., totaal begroot op f 79.250,-. De secretarisdeskundige van de Gelderse monumentencommissie was bij het overleg nauw betrokken.

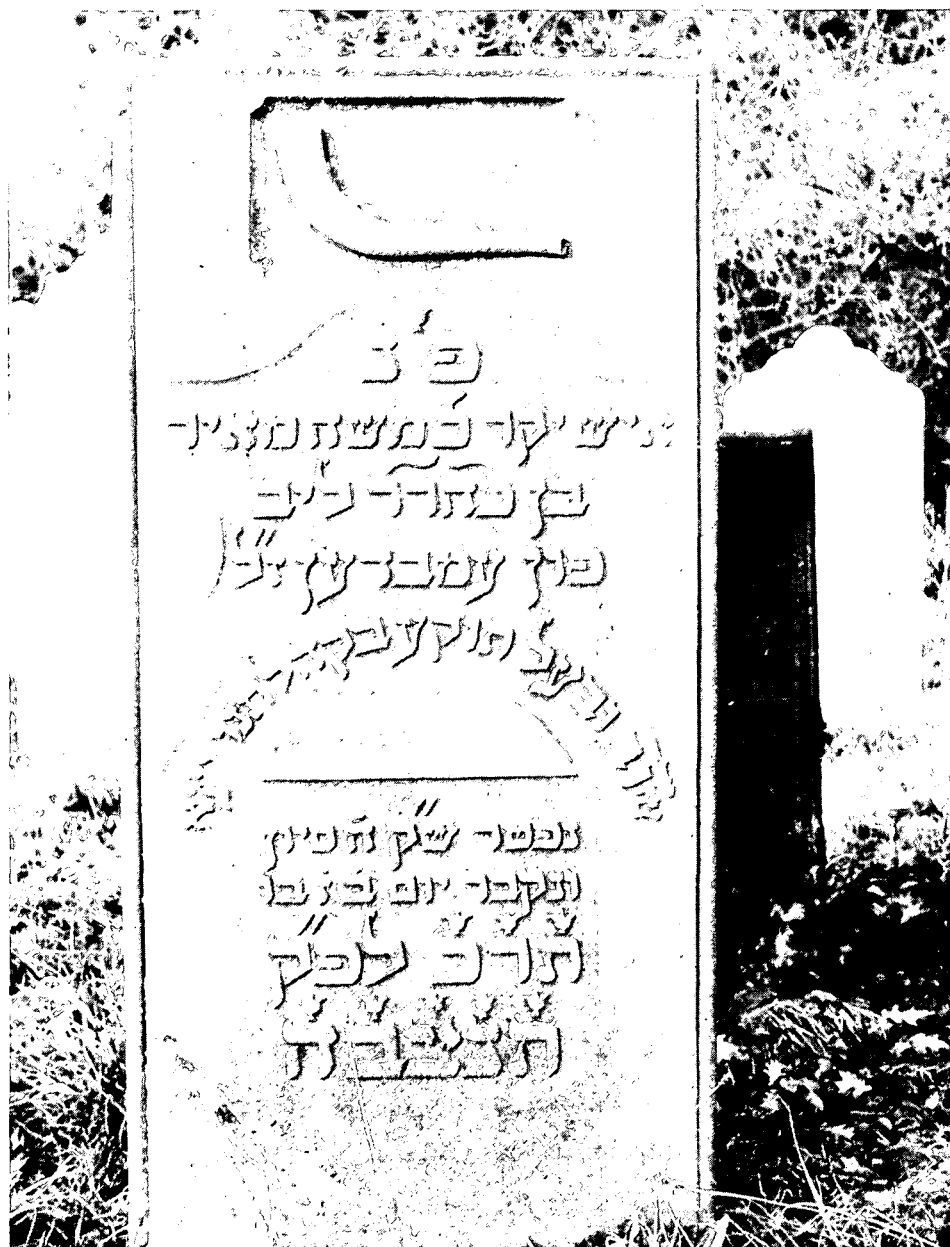
Een tweede verzoek om subsidie dat begin 1980 werd ingediend door de Permanente Commissie tot Algemene Zaken van het NIK te Amsterdam kreeg een antwoord van CRM van gelijke strekking als boven vermeld.

De monumentencommissie van de gemeente Wageningen vond vooral de motivering negatief, zo niet teleurstellend. De secretarisdeskundige van de Gelderse monumentencommissie richtte zich vervolgens tot de Staatssecretaris van CRM, waarin hij o.m. schreef: 'Van deze kleine gemeenschap kan ons inziens moeilijk worden gevraagd deze oudste plattelandsbegraafplaats (1668) te restaureren, nog minder echter worden verweten na de oorlog ten aanzien van het onderhoud in gebreke te zijn gebleven. Ofschon we de grote offers die de Joodse Gemeenschap in de laatste oorlog heeft moeten brengen niet tot inzet van dit pleidooi willen maken, mag toch niet worden ontkend dat deze thans gedecimeerde bevolkinggroep bij voorkeur recht heeft op onze steun in deze'. Voorwaar een warm pleidooi!

Wederom kwam een negatief antwoord van de Staatssecretaris binnen, waarbij hij schreef dat hij zich bij de beoordeling van deze subsidieaanvraag voornamelijk diende te baseren op de technische aspecten van deze aanvraag!

Gelukkig kunnen we eindigen met een positief bericht. In Gelderland is een inventarisatie gemaakt van alle in deze provincie gelegen Joodse begraafplaatsen. Het is niet onmogelijk dat de Rijksdienst voor Monumentenzorg hiervoor een vast bedrag voor onderhoud ter beschikking stelt. Wij hopen dat de belangrijke Wageningse begraafplaats als eerste hiervoor in aanmerking komt.

A. G. Steenbergen

te (de kille) in 1760 de grond in erfpacht. De erfpacht werd in 1906 afgekocht. Voor f 325,- werd de kille eigenares van het terrein met het reinigingshuisje. Voorwaarde was, dat, na gebruik van de 7 nog aanwezige ruimten, de begraafplaats gesloten zou worden. Dat gebeurde in 1929. De nieuwe, naast de Algemene begraafplaats aangelegd, werd

De sjofar of ramshoorn op de steen duidt aan dat de begraven man tijdens bepaalde sjoeldiensten op dit instrument blies.

Foto's van C. G. Steenbergen (I.) en H. van Aggelen (II.), Wageningen I-I

steen verwijderd werden. Zij kon niet verhinderen, dat een aantal stenen braken, om-